

2.2.2023

Eduskunta

Liikenne- ja viestintävaliokunta

Asia: VNS 16/2022 vp Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa ”Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen”

Älykkään liikenteen verkosto ITS Finlandin lausunto valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osiin VNS 16/2022 vp eduskunnalle.

ITS Finland toimii digitaalisen liikenteen ja kuljetuksen kehittämisen yhteistyöfoorumina kooten hallinnon, tutkimuksen ja elinkeinoelämän toimijat yhteen. ITS Finland on voittoa tavoittelematon asiantuntijaverkosto, johon kuuluu yli 100 jäsenorganisaatiota, joissa työskentelee yli 30 000 työntekijää. Yhdistyksen tavoitteena on edistää liikenteen digitalisaation ja uusien palvelujen toteuttamisen yleisiä edellytyksiä sekä tehdä tunnetuksi tieto- ja viestintäteknikan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Älykkään liikenteen verkosto - ITS Finland ry kiittää lausuntopyynnöstä ja toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Yleistä

ITS Finland ry on älykkään liikenteen verkosto, jonka vuoksi lausuntomme koskee ensisijaisesti älykkään liikenteen toimialaan, suoraan tai välillisesti, liittyviä näkökulmia. Viime vuosina verkostossamme ovat korostuneet älyliikennepainotusten rinnalla liikennejärjestelmän kestävyys ja erityisesti digitalisaation mahdollisuudet yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamisessa.

Tulevaisuusselonteko on erinomaisen mielenkiintoinen kokonaisuus, joka muodostaa laaja-alaisen ja näkemyksellisen pohjan hallituksen ja eduskunnan työlle. Selonteossa tunnistetaan päätöksenteon kannalta merkityksellisiä ja tulevaisuudessa erityistä huomiota vaativia näkökulmia. Selonteon tavoitteena on rakentaa seuraavien sukupolvien Suomea ja vahvistaa Suomen tulevaisuusvalmiuksia. Ennakointi ja tulevaisuuden kehityskulkujen tunnistaminen pidemmällä tähtäimellä on ensiarvoisen tärkeää maailman moninaisessa myllerryksessä.

Tulevaisuusselonteon ensimmäisessä osassa on kuvattu mahdollisia yhteiskunnallisia, teknologisia, taloudellisia, ympäristöllisiä ja poliittisia muutoksia. Monipuolisessa skenaariotyössä luodaan erittäin mielenkiintoisella tavalla vaihtoehtoisia tulevaisuuksia sekä näihin liittyviä epävarmuuksia ja muutosten vaihtoehtoisia kehityskulkuja vuoteen 2040 mennessä.

2.2.2023

Kuten selonteossa painotetaan, mikään neljästä kuvatussta skenaarioista ei todennäköisesti toteudu sellaisenaan, mutta kaikissa niissä voi olla toteutuvia osiota. Jokaisen skenaarion sisällä on arvioitu sen mahdollisuuksia ja riskejä, jotka kukin edellyttää toimenpiteitä varautumisen näkökulmasta.

Tulevaisuusselonteon toisessa osassa on keskitytty tulevien sukupolvien oikeuksiin ja selvitetty, kuinka lainvalmistelussa voidaan nykyistä paremmin hyödyntää ennakoitua ja varmistaa tulevien sukupolvien oikeuksien toteutuminen. Tämä on näkökulmana raikas ja erittäin tervetullut, kaikkia osapuolia on hyvä muistuttaa, että kunkin sukupolven tulisi jättää isänmaa seuraavien sukupolvien käsiin vähintään yhtä hyvässä kunnossa, kuin on sen saanutkin, mutta mieluummin paremmassa.

Tulevaisuusselonteko on monipuolinen, näkemyksellinen ja ajatuksia herättävä kokonaisuus.

Tulevaisuusselonteko ja liikenne

Liikennealan näkökulmat ovat hyvin esillä tulevaisuusselonteossa, ja ne ovat näkemyksemme mukaan kuvattu edistyksellisesti ja vastuullisesti. ITS Finland on erittäin tyytyväinen tulevaisuusselonteon näkemyksiin liikenteen vihreän ja digitaalisen siirtymän näkökulmista. Olemme myös erittäin tyytyväisiä elinkeino- ja innovaatiopolitiikan linjauksista, joissa näkyy voimakas panostaminen ekosysteemiseen ajatteluun, joka on ollut myös liikennealan kestävän kasvun ohjelman ytimessä.

Liikenneala oli tavallaan hyvin valmistautunut tulevaisuusselontekoon, kun se julkaisi vuonna 2021 ensimmäisen yli hallituskausien ulottuvan valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman vuosille 2021–2032, joka on strateginen suunnitelma liikennejärjestelmän kehittämistä. Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma sisältää kuvauksen liikennejärjestelmän nykytilanteesta ja toimintaympäristön muutoksista, vision liikennejärjestelmän kehittämiseksi vuoteen 2050, suunnitelmalle asetetut tavoitteet ja niitä tarkentavat strategiset linjaukset ja valtion ja kuntien toimenpiteitä sisältävän ohjelman tavoitteisiin pääsemiseksi. Lisäksi suunnitelmaan sisältyvät valtion rahoitusohjelma sekä tiivistelmä vaikutusten arvioinnista. Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma laadittiin parlamentaarisen ohjausryhmän ohjauksessa ja laajassa vuorovaikutuksessa sidosryhmien kanssa. Myös suunnitelman päivitystyö on jo käynnistetty, joka on palvellut myös tulevaisuusselontekoa, ja myös päivastoin eli tulevaisuusselonteko varmasti palvelee myös Liikenne 12 -suunnitelman tekoa.

Seuraavassa on ITS Finlandin näkökulmasta painotuksia, jotka mielestämme tulisi näkyä liikennealan tulevaisuutta suuntaavissa keskeisissä suunnitelmissa. Tavoitteenamme on hiilineutraalisti optimoitu ja operoitu liikennejärjestelmä.

Hiilineutraalisti optimoitu ja operoitu liikennejärjestelmä.

Tarvitsemme kaikilla rintamilla uudenlaista ajattelua kestävän yhteiskunnan rakentamisessa. Tuottavuutta edistävän rakennemuutoksen tarve on ilmeisempi kuin koskaan. Vihreä ja digitaalinen siirtymä koskee kaikkia hallinnonaloja ja sektoreita. Siirtymän tärkeimpänä ajurina on ilmastonmuutos ja luontokato, jotka yhdessä muodostavat ihmiskunnan suurimman uhan. Liikenneala on vihreän ja digitaalisen siirtymän ytimessä, eikä hiilineutraalisuuden saavuttamiselle ole vaihtoehtoja.

2.2.2023

Tiedon, ihmisten ja tavaroiden liikkuminen on hyvän arjen ja kansainvälisen kilpailukyvyn edellytys. Kaikista toimialoista liikennesektori on yksi suurimmista muutosaloista, kun ala sähköistyy, digitalisoituu, automatisoituu ja palveluistuu voimakkaasti. Samanaikaisesti liikenteen korjausvelka on kasvussa ja liikenteen verotus on uudistettava. Tulevaisuuskestävän liikennejärjestelmän rakentaminen on yksi tulevien hallitusten isoista tehtävistä.

Samalla muutos on huomattava mahdollisuus suomalaiselle digivihreälle osaamiselle. Suomen mahdollisuuksia digitaalisessa liikenteessä tukee viime vuosikymmeninä rakentunut vahva osaamis pohja erityisesti mobiili- ja verkkopalveluissa sekä uusia palveluita ja automatisaatiota tukeva lainsäädäntö. Hyödyntämällä osaamisemme digitalisoituvan ja sähköistyvän liikenteen ratkaisuihin voimme saavuttaa liikenteen tiukat päästövähennystavoitteet, edistää kaupunkien kehittymistä ja maaseudun elinvoimaisuutta sekä lisätä työpaikkoja ja vientiä yrityksillemme. Suomen hyvinvointi on vahvasti riippuvainen viennistä, ja digitalisoituvan ja sähköistyvän liikenteen ratkaisuihin voidaan luoda Suomeen uusi menestysala.

Seuraavassa on tiivistetysti näkemyksemme liikennealan kehittämisestä liikenne- ja elinkeinopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi viiden alaotsikon alla kuvattuina eli:

- Investoidaan liikennealan digitalisaatioon ja datatalouteen
- Panostetaan multimodaaliseen liikennejärjestelmään
- Uudistetaan liikenteen verotus ja rahoitus
- Toteutetaan liikenteen päästöttömyys kansantaloutta tukevasti
- Rakennetaan liikennealasta tulevaisuuden ala ja viennin veturi

1. Investoidaan liikennealan digitalisaatioon ja datatalouteen

Liikennehallinnossa on viime vuosina lanseerattu ajatus, jonka mukaan ”Tieto on viides liikennemuoto”. Tätä ajatusta tukee myös Liikenne 12 -suunnitelmassa tehty linjaus ”Tiedon hyödyntäminen ja automaatio ovat keinoja edistää kaikkia suunnitelman tavoitteita. Strategisten linjausten mukaan digitalisaation mahdollisuudet hyödynnetään täysimääräisesti kaikissa liikennemuodoissa.”

Liikenteen digitalisaatio ei ole vain tukitoimi vaan se on oleellinen osa ydintekemistä. Älyliikenne ja liikenteen digitalisaatio tulee saada nykyistä paremmin mukaan sekä kehittämisinvestointeihin että perusväylänpitoon. Digitalisaatio on avain liikennejärjestelmän tehokkuuden ja tuottavuuden parantamiseen. Se liittyy väylien kehittämiseen mm. uusien menetelmien ja työkonemaatation muodossa, se liittyy väylien hoitoon ja ylläpitoon mm. ajantasaisen sää- ja keli-informaation ja ennakoivan talvihoidon muodossa ja se liittyy ennakoivaan korjausrakentamiseen sekä väyläverkon tilan seurantaan mm. erilaisin konenäköön ja skannausosaamiseen perustuen. Se näkyy myös älykkäinä liikennevaloina, mobiilimaksamisena, reitti-informaationa ja yhteen toimivina liikkumis- ja kuljetuspalveluina. Digitalisaation ratkaisut tulee olla mukana jokaisessa liikennealan suunnitelmassa ja budjetissa. Digitalisaatio ja datatalous ovat nopein tapa parantaa Suomen kansallista ja kansainvälistä saavutettavuutta ja resilienssiä haastavissa geopoliittisissa tilanteissa nyt ja tulevaisuudessa.

2.2.2023

- Koko liikennejärjestelmän digitalisaatioasteen nostaminen. Investoinnit yhteen toimivaan dataan ja digitaaliseen infrastruktuuriin. Parlamentaarisesti valmistellun Liikenne12 -suunnitelman digitalisaatiotoimien toteuttaminen eli investoinnit datan laatuun ja hyödyntämiseen, automaatioon ja kokeiluihin.
- Liikennejärjestelmän reaaliaikaisen tilannekuvan toteuttaminen valtakunnallisesti kaupunkien ja liikennehallinnon yhteistyönä osana liikenteen dataekosysteemiä.
- Kyberturvallisuuden osaamiseen panostaminen.
- Avaruusosaamiseen panostaminen.
- Liikennehankkeiden arviointiperusteiden uudistaminen. Perinteisen hyötykustannuslaskelman käyttökelpoisuuden arvioiminen nykyajassa, jossa saavutettavuus on paljon muutakin, kuin matka-aika.

2. Panostetaan multimodaaliseen liikennejärjestelmään

Aktiiviliikkuminen ja jatkuvasti kehittyvät liikkumisen palvelut yhdessä joukkoliikenteen kanssa muodostavat kaupungeissa kestävästä liikkumisesta perustan ja niiden osuutta on kasvatettava huomattavasti. Joukkoliikenne yksin ei kykene saamaan aikaiseksi sellaista palvelutasoa, jolla voidaan luoda aito vaihtoehto yksityisesti omistetuille henkilöautolle ja saavuttaa muutoksia kohti kestävästä kulkumuotojakaumaa.

Logistiikan digitalisaatiolla on merkittäviä hyötyjä yritysten kilpailukyvyille. Suomalainen teollisuus hyötyy liikenteen digimurroksesta tehostumisen ja logistiikkakustannusten pienenemisen myötä. Tämä lisää kilpailukykyä ja työllisyyttä. Logistiikan digitalisaation eteneminen edellyttää sekä tiedon avoimuutta että prosessien automatisaatiota.

Digitalisaatio on ainoa keino toimiviin matka- ja kuljetusketjuihin. Tulevaisuuden multimodaalisuus on pikemminkin eri palvelujen muodostama yhteen toimiva ekosysteeminen palveluverkosto kuin suppeammasta erillisistä palveluista koostuva matkaketju.

- Varmistetaan joukkoliikenteen palvelutaso ja yhteentoimivuus kaikkien muiden julkisten ja markkinaehtoisten liikkumispalvelujen kanssa mukaan lukien maksaminen, tunnistaaminen, varaaminen ja myyminen.
- Panostetaan liikenteen dataekosysteemin kehittämiseen ja vahvistetaan ”Digital by default” -ajattelua kaikessa matka- ja kuljetusketjujen kehittämisessä.
- Lisätään investointeja pyöräilyn ja jalankulun olosuhteiden parantamiseen ja liikkumisen ohjaukseen yhteen toimivan ja esteettömän palveluverkoston aikaan saamiseksi.

3. Uudistetaan liikenteen verotus ja rahoitus

Liikenteen verotus ja rahoitus täytyy uudistaa. Veropohja rapautuu sähköistymisen myötä, ja rahoitus pohja julkisen talouden kestävyysvajeen ja inflaation vuoksi. Nykyinen liikenteen verotusjärjestelmä on tulossa tiensä päähän. Liikenteen verotuksen uudistamista 2021 selvittäneessä työryhmässä tunnistettiin sähköistymisen vaikutus verokertymään, mutta avoimeksi jäi uudistuksen suurin kysymys: kuinka sähköistyvän liikenteen verouudistus toteutetaan reilusti?

2.2.2023

- Aikaan ja paikkaan perustuva älykäs tiemaksujärjestelmä on oikein toteutettuna varteen-otettava vaihtoehto nykyiselle verojärjestelmälle. Käytetään liikenteen verotuksen ohjausvaikutusta kestävä ja tasa-arvoisen liikennejärjestelmän edistämiseksi. Käynnistetään uuden verojärjestelmän suunnittelu ja toteutetaan tarvittavat kokeilut mm. datan keräämisen, laadun, kustannusten ja tietosuojan osalta.

4. Toteutetaan liikenteen päästöttömyys kansantaloutta tukevasti

Liikenteen, ja erityisesti tieliikenteen päästöt ovat suurin ja vaikein kokonaisuus taakanjakosektorilla. Tieliikenteen päästötavoitteissa onnistuminen määrittää hyvin pitkälti Suomen päästötavoitteiden saavuttamisen. Käytännössä reilun kolmen miljoonan polttomoottoriajoneuvon korvaaminen sähköisillä ja kansallisen latausinfrastruktuurin rakentaminen on valtava investointi. Kansantalouden näkökulmasta on erittäin tärkeää, että liikenteen käyttövoimamuutos toteutetaan kustannustehokkaasti ja uusia innovatiivisia ratkaisuja tuottaen sekä erityisesti suomalaista osaamista hyödyntäen.

- Varmistetaan sääntelyä uudistamalla, että päästötön liikkuminen on aina kannattavampaa kuin päästöjä aiheuttava. Edistetään liikenteen palveluistumista - palkitaan päästötön liikkuja.
- Panostetaan suomalaisen energiaosaamisen kehittämiseen ja innovaatioiden tukemiseen. Panostetaan osaamisen tuotteistamiseen ja vienninedistämiseen.
- Kehitetään ja yhtenäistetään liikenteen päästölaskenta koko elinkaaren osalta. Edistetään liikkumisen ja kuljettamisen arvoketjun datapohjaista ja läpinäkyvää hiilijalanjäljen seurantaa. Vahvistetaan hiilikädenjälkeä erityisesti vienninedistämistoimin.

5. Rakennetaan liikennealasta tulevaisuuden ala ja viennin veturi

Neljäs teollinen vallankumous haastaa kaiken, ja mahdollistaa aiemmin mahdottoman. Liikennealalla tämä tarkoittaa täysimääräistä digitaalista ja vihreää siirtymää. Liikennealasta voidaan rakentaa merkittävä vientiala yhteistyössä yritysten, kaupunkien, valtion ja korkeakoulujen kesken. Vihreä siirtymä ja digitaalinen muutos yhdistävät liikennepoliittisen ja elinkeinopoliittisen tavoitemaailman ja luovat erinomaisen pohjan vientivetoiselle vihreälle kasvulle. Kovassa kansainvälisessä kilpailussa tarvitaan systemaattista kehitystyötä kaikilla sektoreilla kuten koulutuksessa, tutkimuksessa, tuotekehityksessä, pilotoinnissa, tuotteistamisessa ja viennin edistämisessä.

- Jatketaan liikennealan kestävä kasvun ohjelmaa, joka keskittyy alan innovatiiviseen kehittämiseen, ekosysteemyöhön ja kansainvälistämiseen.
- Toteutetaan liikenteen teknologiatiekartta akatemian ja yritysten yhteistyönä, ja perustetaan sen toteutusta tukemaan liikenteen digitalisaation professuuri ja opinto-ohjelmat tulevaisuuden osaajien kouluttamiseksi,
- Lisätään pohjoismaista yhteistyötä älykkään ja kestävä liikenteen ekosysteemien rakentamisessa ja hyödynnetään erinomaista Nordic -brandia viennin edistämisessä.

2.2.2023

Lopuksi

Tulevaisuusselonteossa on digitalisaatiota kuvattu monesta eri näkökulmasta, jotka voisi tiivistää seuraavaan selonteosta lainattuun lauseeseen:

”Digitalisaatio on paitsi mahdollisuus myös välttämättömyys.”

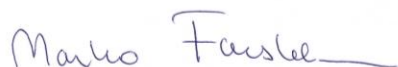
Liikennealalla ei nykyään kehitetä mitään uutta tuotetta tai palvelua ilman, että siinä on tavalla tai toisella mukana digitaalisen ja kestäväen siirtymän näkökulmat huomioon otettuina. Nämä näkökulmat ovat olleet jo vuosia mukana myös kaikissa liikennealan keskeisissä strategioissa, ohjelmissa, hankkeissa ja suunnitelmissa. Ne olivat erittäin hyvin mukana myös Liikenne 12 -suunnitelmassa. Mutta ne eivät edelleenkään näy liikennealan budjeteissa sillä painoarvolla, joka niillä on eri dokumenteissa ja virallisessa retoriikassa. Tarvitsemme panostuksia osaamiseen ja investointeja tulevaisuuden ratkaisuihin.

Digitalisaatio ja kestävyys kulkevat käsi kädessä ja ne tarjoavat yhdessä ratkaisuja aikamme suurimpiin haasteisiin niin kotimaassa kuin globaalistikin. Suomen hiilijalanjälki on varsin pieni, kun sitä tarkastellaan koko maapallon mittakaavassa, mutta meidän hiilikädenjälkemme voi olla huomattavankin suuri. Voimme olla kokoamme suurempi, josta hyvänä esimerkkinä ovat Suomen sijoittuminen ensimmäiseksi Good Country Indexin ”Planet and Climate” osiossa. Myös tuoreen AFRY Finlandin selvityksen mukaan Suomen viennin hiilikädenjälki on jo nyt 63 MtCO₂ ja kotoiset päästöt 49 MtCO₂. Eli globaali hiilikädenjälkemme on jo suurempi kuin hiilijalanjälkemme.

VTT:n tuottamassa ”Liikenneinfrastruktuuri 2040” -hankkeen julkistustilaisuudessa todettiin muutama vuosi sitten seuraavasti: *”Vuoteen 2040 mennessä väylänpitoon on tarve sijoittaa kokonaisuudessaan 77–105 miljardia euroa. Rahoitus on syytä käyttää viisaasti. Summat ovat suuria, ja yhteiskunnan kannalta on erittäin iso kysymys se, mitä rahalla voidaan saada aikaan – tai olla saamatta.”*

Tämä on hyvä ohjenuora myös liikennealan tulevaisuuden ratkaisuja pohdittaessa.

Kunnioitavasti,

Marko Forsblom
Toiminnanjohtaja
ITS Finland ry